

koncentrerede udnyttelse af den guldgrube, der udgøres af arkivet fra Det kongelige danske Landhusholdningsselskab i Erhvervsarkivet. Landhusholdningsselskabets virke lå især i de første fem-seks årtier på en bred oplysningsbasis, og det var ikke alle dets ledende personligheder, der havde specielle landbrugsinteresser. Det blev derved et vigtigt kulturorgan for flere sider af samfundsudviklingen, og altså også for biblioteksvæsenet, selv om det i denne henseende faktisk kun arbejdede på landet.

Til bybibliotekernes historie flyder de tidlige kilder desværre ikke så rigeligt. Helge Nielsen behandler dem i sit tredje afsnit, der er det mindste – og i flere henseender også det mindst interessante. Fremhæves må dog her skildringen af Suhms bibliotek, der af dets ejer så liberalt blev åbnet for enhver, som havde »lyst til at betjene sig deraf til sin kundskabs udvidelse«.

Over 100 sider har Helge Nielsen viet til noter, henvisninger, register og – særdeles værdifuldt – en topografisk-kronologisk biblioteksoversigt. Alene den giver anledning til varmt at anbefale lokalhistoriske forskere at benytte værket.

Nu er flere gange i det foregående fremhævet bogens væld, dens detaljer og dens omfang, og det kunne måske give anledning til at tro, at den så også var kedelig. Det er den ikke – eller rettere tværtimod. Forfatteren har, også i form af anekdotisk stof, kommet rigeligt af liflige grøntsager på sin frikassé, og hertil kommer, at han er en endog særdeles fortrinlig saucekok, hvis man, for helt at blive i billedet, kan lade det forbindende sprog være rettens sauce. Frisk, lunerigt og letlæseligt skriver han, selv en fiks lille vittighed lader han ikke gå forbi sig. Læs side 499 om amtmand G. Faye, Thisted: »En dansk mand, der var født i Norge af en skotsk mor og med en fransk far kun-

ne vel uanset de flinke tyboer og den rare limfjordsål føle sig lidt forladt ved den yderste grænse«.

I sin opgaveformulering siger Helge Nielsen, at han vil følge tilbud og efterspørgsel. Det første har han gjort så rigeligt, det sidste vel i det omfang, hvori det har været muligt; men det udgør ikke desto mindre et hovedpunkt, som det ganske vist kan være uhyre svært at nå til bunds i, ja problemet kan måske ikke løses i detaljer, kun følges i kulturudviklingen som helhed; ingen kan jo sige, i hvilket omfang folk læste de bøger, de købte eller lånte hjem. At den beskedne og ofte uhyre ensporede opdragelse bar frugter, vidner den videre udvikling imidlertid tilfulde om, selv om adskillige, også af pionererne, ret tidligt søgte at holde igen – det var ikke meningen at gøre den jævne mand hovedet kruset med kultur og oplysning. Det er Helge Nielsens bedrift at have skildret disse pionerer, deres arbejde og forudsætninger på en måde, der sætter dem i den nøjeste kontakt såvel med deres tids åndsliv i bredeste forstand som med den specifikt danske samfundsudvikling.

Finn H. Lauridsen.

Troels G. Jørgensen: Andreas Hojer, jurist og historiker. (Arne Frost Hansen, 1961). 297 s.

Fhv. højesteretspræsident Troels G. Jørgensen har udfyldt sit otium med flittig historisk forskning. I de senere år er det først og fremmest de fremtrædende navne i den danske juras historie, han har behandlet. Man kan således nævne bogen om Ørsted fra 1957 og skildringen af de tre professorer Goos, Nellesmann og Matzen, der kom i 1959. Alle disse personligheder har det til fælles, at de forbandt deres virksomhed som jurister med et arbejde i statens tjeneste eller med en

politisk indsats, og den bog, Troels G. Jørgensen nu har udsendt, behandler ligeledes en mand, der virkede både som videnskabelig jurist og som embedsmand. Andreas Hojer spændte fra historien over juraen til aktivt arbejde i administrationen og lovgivningen.

Historikere vil bedst kende Hojer som kgl. historiograf under Frederik IV og især som forfatter til »König Friedrich des Vierten gloriwürdigen Leben«, et værk, han udarbejdede, efter at kongeskiftet i 1730 havde berøvet ham historiografembedet. Ellen Jørgensen karakteriserer dette arbejde som »et Kildeskrift af første Rang og et Værk, som ikke har mange Jævringer i vor historiske Litteratur«¹⁾.

Men Hojers utrættelige virksomhed strakte sig langt videre. Inden han døde i 1739 i en alder af 49 år, nåede han at blive juridisk professor, medlem af og sekretær for missionskollegiet, inspektør for Vajsenhuset, medlem af højesteret, generalprokurator, medlem af Danske Kancellis kollegium samt sekretær for General-Kirkeinspektions-Kollegiet. Desuden var han førstekraft i en række kommissioner. Bl. a. øvede han indflydelse i kommissionerne om almueskolen (1735) og om den lærde skole (1737). Også som regeringens pennefører i politiske og teologiske stridigheder virkede han, og hans tidlige død føltes af Christian VI som et stort tab.

Eftertiden har givet Hojer det vidnesbyrd, at han til fulde udfyldte de mangeartede poster, han fik overladt. Hans administrative talent, hans arbejdsevne, hans sans for »at give enhver ting sin rette tour og sætte den i skik«, som hans modstander i kirkeinspektionen, biskop Hersleb, formulerede det, er aldrig blevet alvorligt anfægtet. Derimod har man

ofte taget et vist forbehold ved karakteristikken af hans personlighed og hans karakter. Han er blevet beskyldt for at være en ærgerrig stræber, og Fr. Dahl har i 200 års festsskriftet i anledning af den juridiske eksamens indførelse samlet denne opfattelse af Hojer i den skarpe formulering, at han »var en ærgerrig mand, der ville frem, selvfølede, reformivrig, insinuant, i det hele vistnok en noget problematisk karakter«.

Troels G. Jørgensen vender sig skarpt mod denne og lignende opfattelser. Der er for ham ingen tvivl om, at kildematerialet ikke giver nogen som helst anledning til at fælde en nedsættende dom over Hojers person. Andreas Hojer bør mindes »som sønderjyden, der kom til København og tjente kongen, som præsteætlingen, der løste kirkelige opgaver, og som læreren, der fremdrog det danske i historie og lovkyndighed« (s. 285 f.).

Om bogens glorificering af Hojer i alle henseender er berettiget, er svært at afgøre. Det er naturligt, at en mand, der i så udpræget grad besad kongens gunst og i et hæsblesende tempo svang sig til tops i samfundet, ganske kort efter at han ved regeringsskiftet i 1730 havde mistet sine offentlige hverv, måtte få fjender. Den bratte omskiftelse og hans vidtspændende virkekreds kan let føre til slutningen om en ærgerrig personlighed med en lovlig smidig tilpasningsevne; i hvert fald er det forståeligt, at en sådan opfattelse har kunnet opstå. Det har heller ikke gavnet Hojers eftermæle, at han tidligt fik Holberg til fjende og blev udsat for hans satiriske, men ikke særlig humørfyldte angreb. Bruger man Holbergs vidnesbyrd, er det ikke svært at reducere Hojers personlige kvaliteter, men Troels G. Jørgensen har sikkert ret i, at Holberg som dommer er inhabil i denne sag.

På den anden side er forfatterens defensorat for Hojer ikke altid mere

¹⁾ Ellen Jørgensen: Historieforskning og Historieskrivning i Danmark indtil Aar 1800 (1931), s. 178.

underbygget end de tidligere mere forbeholdne vurderinger. Det skyldes for en del Troels G. Jørgensens ubetingede tiltro til sin helts positive kvaliteter, men har også en del af sin forklaring i det kildemateriale, der er til rådighed. Vi ved mere om de sager, Hojer beskæftigede sig med, end om manden selv, og det vil altid være en skønssag, hvilke konklusioner, man vil drage, når man slutter fra et menneskes virksomhed til dets motiver og dets karakter. Også vurderingen af Hojers holdning til biskop Deichmann og til dronning Anna Sophie før og efter 1730 må bero på et skøn. Troels G. Jørgensen mener ikke, at der her – som Paludan-Müller hævdede – er tale om, at han svigtede gamle venskaber og stemte »sin Religion og sit Venskab efter Hoftonen«; men et tvingende argument for den ene eller den anden af disse påstande lader sig næppe tilvejebringe.

Det gælder for denne som for de tidligere bøger fra Troels G. Jørgensens hånd, at de bedste afsnit er dem, der behandler hovedpersonens bidrag til juraens udvikling. Forfatteren er ikke i tvivl om, at Hojer står bag forordningen om indførelse af juridisk eksamen i 1736. Bevis herfor kan ikke føres, men sandsynligheden taler stærkt for, at det er tilfældet. Alene derved har Andreas Hojer indlagt sig fortjeneste i juraens historie i Danmark. Troels G. Jørgensen gennemgår desuden kyndigt hans arbejde som professor og generalprokurør og viser, hvorledes Hojer også her har givet væsentlige bidrag til lovgivningens og det juridiske studiums udvikling. Påvisningen af, at Hojer må stå bag vigtige juridiske reformer, der gennemførtes i tiden omkring indførelsen af juridisk eksamen, er ny og bidrager væsentlig til at øge holdbarheden i karakteristikken af Hojer som en af vore betydeligste jurister før Ørsted. Troels G. Jørgensen mener endda, at Hojer foregreb Ørstedes berømte lære fra 1826 om,

»at præsteeden på kirkens symbolske bøger kun binder til i forkyndelsen ikke at gå imod den i dem indeholdte »himmelske lære« og derfor muliggør en vis udvikling« (s. 277).

Hojers juridiske forelæsninger kendes kun gennem tilhøreres senere udgivne nedskrifter af hans kollegier over Danske Lovs 1. bog samt over processen og statsretten. Den hidtidige opfattelse, som den er udtrykt af Fr. Dahl²⁾ tillægger ikke disse forelæsninger større originalitet og giver ikke Hojer æren af at have skabt en national retsvidenskab i moderne betydning. Troels G. Jørgensen finder denne vurdering for snæver og peger på, at Hojer brød nyt land for dansk retskyndighed ved at organisere retsstudiet, ved på flere områder at begynde og færdiggøre systematiske fremstillinger af de danske retsregler og ved at begynde en fortolkningsmæssig og retshistorisk gennemgang af landslovene. I dette nybrud manglede Hojer efter forfatterens mening ikke originalitet (s. 276 f.). Denne opvurdering af Hojer som jurist er bogens centrale del og et såre værdifuldt bidrag til karakteristikken af Hojer.

Troels G. Jørgensen er ikke let at læse. Juristens hang til at referere en sag og fremlægge den i alle dens aspekter præger bogen stærkt og får tit hovedlinierne til at fortone sig. Det gør det ikke lettere, at noter og henvisninger samt mere private bemærkninger er sat direkte ind i teksten. Forfatteren beder et sted (s. 267) læseren bifalde, at en snes sider af Hojers statsretlige forelæsninger »tilbagelægges med en harefødd«. Det bifalder læseren gerne, og bifaldet havde været endnu kraftigere, hvis forfatterens hånd havde været let også i de mange andre referater, der fylder bogen, og ved disponeringen af stoffet. Billedet af Hojer og hans indsats havde da stået klarere, og det havde han fortjent. *H. P. Clausen.*

²⁾ Da. Biogr. Leks. X, 328 ff.